

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011

Úvod

Dne 19. ledna 2009 projednala vláda materiál „Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy“. Tento materiál byl dalším krokem v procesu sjednocování systému práce s ohroženými dětmi a rodinami a je dílčím naplněním úkolů uložených Analýzou současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti.¹ Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti je vůbec prvním mezíresortním vyjádřením vůle ke spolupráci na změně. Přestože jednotlivé resorty dlouhodobě usilují o zkvalitňování práce s ohroženými dětmi, tyto aktivity jsou nekoordinované a někdy dokonce protichůdné. Předpokladem pro jakoukoliv zásadní změnu proto bylo v první řadě překonání vzájemného resortního vymezení a nastolení společných postupů. Vládní iniciativu je tedy nutné vnímat jako impuls k zahájení procesu koncepčních, legislativních, metodických a vzdělávacích aktivit vedoucích ke změně systému.

Výsledkem mezirezortní spolupráce je předkládaný Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti (dále Národní akční plán, NAP), který definuje klíčové aktivity nutné pro zvýšení kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami. NAP jako celek je koncipován mezíresortně, tedy navrhovaná opatření se týkají všech složek systému práce s ohroženými dětmi a rodinami bez ohledu na resort, který je za danou oblast zodpovědný. Cílem Národního akčního plánu je také oslovení veřejnosti, které se téma Národního akčního plánu úzce dotýká.

Národní akční plán je předkládán na období 2009 až 2011.

¹ Analýza současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti schválená vládním usnesením č. 293 z 26. března 2008.

Cíle transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami

- **zvýšení kvality práce a dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny** (ukotvením společných standardů kvality péče o ohrožené děti, nastavení systému celoživotního vzdělávání pro pracovníky v systému péče o ohrožené děti, síťováním a optimalizací služeb pro ohrožené děti a rodiny, přenesením důrazu na primární prevenci, která zabrání zbytečnému, byť krátkodobému, umisťování dětí do ústavní péče, optimalizací řízení, kontroly a financování péče o ohrožené děti),
- **sjednocení postupu pracovníků při řešení konkrétní situace ohrožení dítěte** (případová konference, individuální plán práce s klientem),
- **snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče** posílením preventivní složky práce s ohroženým dítětem a rodinou, rozvojem podpůrných služeb pro ohrožené dítě a rodinu, navýšením počtu kvalifikovaných pracovníků,
- **zvýšení životních šancí dětí, podpora rozvoje osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu a zachování životní úrovně nezbytné pro jejich tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj.**²

Koncept transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami

Národní akční plán je nástrojem transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami. Pro podporu základních práv ohrožených dětí je třeba zajistit bezpečné prostředí ve vlastních (sanovaných a podporovaných) rodinách, dostatečný počet (kvalifikovaných a podporovaných) rodin náhradních a odbornou komplexní péči v zařízeních rodinného typu. Národní akční plán je koncipován jako soubor analýz a opatření s důrazem na sjednocení a zvýšení kvality práce s ohroženým dítětem a rodinou. Práce s dítětem musí naplňovat standardy kvality práce závazné pro všechny pracovníky a procesy. Požadavek na počet a kvalifikaci pracovníků musí odpovídat potřebám klientů v regionu, práce musí být jednotně metodicky řízena.

² Úmluva o právech dítěte, byla ratifikována Federálním shromážděním České a Slovenské Federativní Republiky 7. ledna 1991 a vstoupila v platnost 6. února 1991

Financování práce s ohroženými dětmi a rodinami musí být sjednoceno a navázáno na kvalitu vykonávané práce.

Transformace systému péče s ohroženými dětmi a rodinami zcela použije, zejména v oblasti multidisciplinární spolupráce (nastavení závazného mechanismu týmové spolupráce) a vytváření společného informačního prostředí subjektů péče o ohrožené děti, již existující nástroje a výsledky projektu Systém včasné intervence (dlouhodobě realizovaný a ověřený společný projekt MV, MPSV a MSp, respektive Probační a mediační služby ČR).

Vzhledem k tomu, že změny systému nelze realizovat odděleně, je celý materiál nadrezortní, tj. všechna opatření se vztahují ke všem zúčastněným rezortům, personální požadavky (kvalifikace pracovníků) zahrnují pracovníky bez ohledu na současné rezortní a správní zařazení, řízení a financování se vztahuje k systému péče o ohrožené děti a rodiny jako celku. Transformace se vztahuje ke všem složkám systému - vertikálně (od úrovně pracovníků v terénu, obcí, až po ústřední orgány státní správy a nestátní organizace s celostátní působností) i horizontálně (napříč rezorty podílejícími se na práci s ohroženými dětmi a rodinami, napříč subjekty státní správy, samosprávy a nestátního sektoru). Národní akční plán je prvním dokumentem, který má plně nadrezortní charakter.

Změny musí reflektovat specifický charakter systému péče v ČR, zejména musí být **komplexní**, tj. obsáhnout všechny provázané složky systému, změny tedy musí probíhat zároveň a musí být koordinované. Transformace se týká následujících oblastí:

- prevence ohrožení dětí a rodin před vším rizikovým chováním
- vyhledávání ohrožených dětí a rodin,
- práce s ohroženou rodinou s důrazem na zachování přirozeného prostředí dítěte,
- práce s dítětem v náhradní rodinné péči (náhradní rodina není vnímána jako ohrožená, ale jako vyžadující podporu),
- práce s dítětem v institucionální péči,
- podpora osamostatnění dítěte.

Transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami je dlouhodobý proces, jehož úplná realizace je otázkou několika desítek let. S ohledem na současnou hospodářskou krizi je zapotřebí se však vyrovnat s požadavkem na minimalizování

vynaložení finančních prostředků, a proto je transformace postavena na třech základních rovinách:

- **analýza celého systému péče o ohrožené děti a rodiny**
- **odborná příprava všech složek systému v nové podobě (standardy kvality péče o ohrožené děti a rodiny, včetně dílčích metodik práce, vzdělávání sociálních pracovníků na úrovni orgánů sociálně-právní ochrany dětí)**
- **zavádění nových prvků do systému.**

Na základě výstupů z celkové analýzy dojde v roce 2011 k upřesnění a definování nových cílů realizace transformace pro další období.

Schéma naplňování a kontroly Národního akčního plánu

Národní akční plán zahrnuje velké množství aktivit, do jeho realizace je zapojena řada rezortů a transformace proto musí probíhat po několika liniích zároveň. Je také třeba nastavit jednoznačné podmínky pro naplňování a kontrolu implementace NAP. Zároveň musí být zajištěno skutečné a úplné plnění úkolů tak, aby nedošlo k formalizaci a odkladům transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami. Realizací a koordinací transformace bylo pověřeno Ministerstvo práce a sociálních věcí³, tento rezort bude proto plnit roli ústředního monitorovacího orgánu transformace včetně toho, že **ministr práce a sociálních věcí** jako předseda meziresortní koordinační skupiny bude odpovídat přímo vládě za proces transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti. Další významnou roli bude mít nadále **Meziresortní koordinační skupina**⁴, která byla ustanovena za účelem zpracování návrhu opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti. Meziresortní koordinační skupina je složena ze zástupců ministerstev (MPSV, MŠMT, MZ, MV, MSp, Ministr vlády pro lidská práva a národnostní menšiny, MMR, MF) na úrovni náměstků ministrů a ředitelů odborů a Asociací krajů ČR a Svazu měst a obcí ČR. Členové meziresortní skupiny byli jmenováni ministrem práce a sociálních věcí. Skupina se bude setkávat jednou za tři měsíce a její členové budou podávat ministrovi práce a sociálních věcí jako svému předsedovi komplexní zprávu o plnění NAP. Dílčí aktivity NAP budou realizovány pracovními skupinami sestavenými

³ Usnesení vlády České republiky č. 76 ze dne 19. ledna 2009

⁴ Usnesení vlády České republiky č. 76 ze dne 19. ledna 2009

k jednotlivým tématům NAP, jejich členy budou zástupci zainteresovaných resortů a externí odborníci.

Definice užívaných pojmů

Vzhledem k mezirezortnímu charakteru NAP byly klíčové užívané pojmy pro účely tohoto materiálu vymezeny následovně:

- **Ohrožené dítě** – dítě, jehož základní potřeby nejsou naplňovány v dostatečné míře a je ohroženo rizikovým chováním.
- **Ohrožená rodina** – rodina, jejíž základní funkce⁵ (např. ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a socializačně-výchovná, atd.) nejsou dostatečně zabezpečeny a rodina takovou situaci není schopna vyřešit vlastními silami.
- **Nejlepší zájem dítěte** – takový stav, kdy je zachována životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj a je chráněno právo dítěte na plný a harmonický rozvoj jeho osobnosti a schopností; plnohodnotné dětství a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře“.
- **Služby pro ohrožené dítě a rodinu** – služby všech forem (terénní, ambulantní, pobytové, kombinované) v přímé práci s ohroženým dítětem a rodinou; tyto služby zahrnují především současné vymezení sociálních služeb⁶ a aktivit na podporu (poradenství, sociální péče, prevence) ohroženého dítěte a rodiny v rámci ostatních rezortů.
- **Standardy kvality péče o ohrožené děti** – vymezení základních kvalitativních a kvantitativních požadavků na práci s ohroženým dítětem a rodinou, mají zásadně nadrezortní charakter, jsou měřitelné a jsou nástrojem kontroly kvality.
- **Pracovník v oblasti péče o ohrožené děti a rodiny („pracovník“)** – pracovník působící v oblasti práce s ohroženým dítětem a rodinou, bez ohledu na rezortní příslušnost a nadřízený subjekt (státní správa, samospráva, nestátní neziskový sektor).

⁵ Sociální pediatrie, Dunovský, J. a kol., 1999

⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

- **Pracovník pro koordinaci** – pracovník SPOD zodpovědný za koordinaci případové práce s konkrétním klientem (dítětem, resp. jeho rodinou) a za plnění individuálního plánu práce s dítětem.
- **Síťování** – propojení sociálních služeb s dalšími veřejnými službami, propojení sociální politiky s dalšími veřejnými politikami (zdravotní, kulturní, vzdělávací, využití volného času, integrace, protidrogová, prevence kriminality a jiných negativních jevů).
- **Případová práce** – metoda sociální práce, která se zaměřuje na případ, na jedince a jeho potřeby.

Seznam užitých zkratk

AKČR	Asociace krajů ČR
IPP	individuální plán práce s dítětem
KÚ	krajský úřad (včetně Magistrátu Hlavního města Prahy)
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MSp	Ministerstvo spravedlnosti
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NAP	Národní akční plán
NNO	Nestátní neziskové organizace
NRP	náhradní rodinná péče
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OÚRP	obecní úřad obce s rozšířenou působností
PK	případová konference
PMS	Probační a mediační služba
PP	pěstounská péče
SMO	Svaz měst a obcí ČR
UMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

I. ANALÝZA SYSTÉMU PRÁCE S OHROŽENÝMI DĚTMI A RODINAMI

V systému práce s ohroženými dětmi a rodinami v České republice zcela chybí komplexní a validní informace (kvantitativní i kvalitativní) popisující strukturu klientů, personální, finanční zajištění a řízení systému. Existují dílčí (rezortní) analýzy a statistická sledování, avšak ta nejsou vzájemně propojitelná, sledují různá kritéria a není možné z nich získat celkový náhled na práci s ohroženými dětmi a rodinami. Data, která jsou k dispozici, jsou navíc často nepřesně až účelově interpretována (např. údaj o počtu dětí v ústavní péči), což vede ke zkreslenému vnímání problematiky ohrožených dětí ze strany odborné i laické veřejnosti.

Proto, aby opatření v rámci transformace byla efektivní a cílená, je nutné nejprve jednotlivé oblasti systému analyzovat. Ve vztahu k transformaci systému práce s ohroženými dětmi a rodinami je vypracování komplexní analýzy předpokladem pro vymezení rozsahu a zaměření plánovaných změn. Jednotlivé zkoumané oblasti budou definovány všemi zúčastněnými rezorty do 30. 10. 2009. Analýza bude zahrnovat tři oblasti:

- 1. Analýza postupu ohroženého dítěte napříč systémem (rezorty):**
metodické a odborné zajištění práce s dítětem, personální a finanční zajištění, řízení.
- 2. Analýza regionální (krajské) sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny:**
kvantitativní a kvalitativní pokrytí služeb, finanční a personálního řízení, řízení kvality a plánování sítě dle měnících se potřeb regionu.
- 3. Analýza řídicí, metodické a kontrolní funkce státní správy.**

Analýza bude zahrnovat oblast náhradní rodinné péče (důrazem na vymezení nových potřebných forem specializace náhradní rodinné péče, dále budou vydefinovány požadavky na náhradní rodiče a jejich podporu, atd.), pobytových zařízení pro děti (formy jejich odborné péče s důrazem na ambulantní formu péče), vzdělávacích potřeb pracovníků v systému péče o ohrožené ochrany, přímého/kombinovaného řízení systému ochrany ohrožených dětí (s důrazem

na vytvořené standardy práce s ohroženými dětmi a rodinami) a financování systému péče o ohrožené děti.

Národní akční plán a aktivity v něm zahrnuté jsou před provedením analýzy vymezeny v obecné rovině. Zdrojem popisu výchozí situace byla aktuální statistická data a dostupné odborné studie a analýzy. Po dokončení analýzy a identifikování potřeb a nedostatků budou úkoly modifikovány pro další období a současně dojde k revizi celého systému změn tak, aby odpovídaly výsledkům analýzy a potřebám nastavení funkčního systému péče o ohrožené děti a rodiny.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
1.1.	Příprava zadání analýzy (vymezení kvalitativního a kvantitativního rozsahu analýzy)	<u>MPSV</u> ⁷ , <u>MŠMT</u> , <u>MZ</u> , <u>MV</u> , <u>MSp</u> , <u>KÚ</u> , OÚRP, NNO, AKČR, SMO ⁷	X/2009
1.2.	Zpracování analýzy	<u>MPSV</u> , <u>MŠMT</u> , <u>MZ</u> , <u>MV</u> , <u>MSp</u> , <u>KÚ</u> , OÚRP, NNO, AKČR, SMO	XII/2010
1.3.	Zhodnocení výsledků analýzy, návrh legislativních změn	<u>MPSV</u> , <u>MŠMT</u> , <u>MZ</u> , <u>MV</u> , <u>MSp</u> , <u>SMO</u> , <u>KÚ</u> , OÚRP, NNO	V/2011

II. SÍŤ SLUŽEB PRO OHROŽENÉ DĚTI A RODINY

Záležitosti, za které odpovídá stát, k jejichž plnění je vázán mezinárodními a vnitrostátními smlouvami, mají být vykonávány na celém území státu jednotným způsobem. Měly by tedy být organizovány tak, aby stát měl účinné nástroje k plnění svých povinností (způsobem, který považuje za optimální). V současné době, je prokazatelné, že síť odborné pomoci pro ohrožené dítě a rodinu v České republice není pokryta rovnoměrně. Z praxe vyplývá, že zejména specializované odborné služby (např. dětská psychiatrie), ale i běžné terénní služby (např. poradenství, doprovázení) jsou v některých regionech nedostupné. To vede jednak k dalšímu zatěžování ohrožených dětí a rodin v důsledku nedostatečné nebo obtížně dostupné

⁷ Hlavní gestoři zodpovědnosti jsou vyznačeni tučným písmem a podtržení. Spolugestoři zodpovědnosti jsou ostatní subjekty, vyznačené podtrženou kurzívou. Bez výrazného označení písmem jsou uvedeny spolupracující resorty.

podpory, jednak k demotivaci rodin své problémy řešit. Cílem transformace sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny je pokrytí každého regionu (kraje) službami pro ohrožené dítě a rodinu tak, aby tyto služby byly odpovídající kvality (dle standardů kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami), odpovídající kvantitě (vzhledem k počtu ohrožených dětí a rodin – tak, aby služby pro ohrožené děti a jejich rodiny nebyly zajišťovány mimo region) především terénní a ambulantní, flexibilní (přizpůsobení se aktuální potřebě ohrožených dětí a rodin v regionu), specializované (tak, aby byly v rámci regionu dostupné úzké specializace), vzájemně kompatibilní a regionálně a místně prostupné (tak, aby bylo možné reagovat na aktuální potřebu ohroženého dítěte a rodiny). Je třeba definovat typologii služeb pro ohrožené dítě a rodinu (tj. služby nad rámec sociálních služeb, aktivit sociálně-právní ochrany dětí, zdravotnických, pedagogických a dalších odborných služeb) a vytvořit metodiku síťování služeb (analýza potřeb, typologie služeb vzhledem k dostupnosti, vzájemné propojení služeb). V rámci síťování služeb pro ohrožené děti a rodiny budou využity jak služby stávající, tak nově vzniklé služby. Síť služeb v každém regionu bude definována na základě analýzy realizované regionem.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
2.1.	Vymezení (typologie) služeb pro ohrožené děti a rodiny (přesah dosavadní definice sociálních služeb a aktivit sociálně-právní ochrany dětí, zdravotnických, pedagogických a dalších odborných aktivit, vymezení nových typů služeb, modifikace existujících služeb) I. etapa II. etapa	<u>MPSV, MZ,</u> MŠMT, MV, KÚ, AKČR, NNO <u>KÚ, MPSV, MZ,</u> MŠMT, MV, AKČR, NNO	XII/2009 V/2010
2.2.	Zpracování metodiky síťování služeb pro ohrožené dítě a rodinu v rámci regionu a její pilotní odzkoušení (v rámci jednotlivých rezortů včetně metodiky transformace stávající sítě služeb)	<u>MPSV, MZ,</u> <u>MŠMT,</u> MV, <u>KÚ,</u> AKČR, NNO	X/2010
2.3.	Síťování služeb pro ohrožené děti a rodiny ve všech regionech	<u>KÚ, MPSV, MZ,</u> <u>MŠMT,</u> MV, AKČR, NNO	V/2011

Síť služeb pro ohrožené dítě a rodinu má tři základní pilíře: služby prevence, síť náhradních rodin a pobytová zařízení. Prevence by měla tvořit bázi práce s ohroženou rodinou a dítětem, zejména doprovázením a poradenstvím ohroženým rodinám v jejich přirozeném prostředí, s cílem snížit počet dětí umisťovaných mimo rodinu. Pro děti, které ze závažných důvodů nemohou ve vlastní rodině zůstat, je třeba zajistit co nejvíce stabilních a kvalitních náhradních rodin, které budou při péči o přijaté děti dostatečně podporovány sítí odborných služeb. Protože všechny děti nemohou nebo nechtějí být umístěny do náhradní rodiny, je nutnou součástí služeb pro ohrožené dítě a rodinu také síť pobytových zařízení. Tato zařízení by měla poskytovat odborné komplexní služby, měla by být vzájemně provázána a svou kapacitou by měla naplňovat požadavek rodinného prostředí.

1. Služby prevence ohrožení dítěte a rodiny

Prevence ohrožení dítěte a rodiny s důrazem na podporu rodiny, včasnou identifikaci možného ohrožení, rychlé a funkční vzájemné vyrozumění zapojených pomáhajících subjektů a kompetentního vyhodnocení situace je předpokladem minimalizace využití represivních opatření a opatření vedoucích k porušení práv dítěte a rodiny. Posílení prevence tak bude mít i dopad v oblasti financování systému, kdy důrazem na předcházení rozvinutí ohrožení dítěte a rodiny nebude nutné přistupovat k nákladnějším řešením situace (ústavní výchova). Primární prevence vyjadřuje snahu o to, aby k ohrožení vůbec nedošlo, sekundární prevence snahu o snížení dopadu ohrožení a řešení dopadu ohrožení a terciární prevence snahu o to, aby se ohrožující situace neopakovala. Pokud se dále v materiálu hovoří o prevenci, nevyplývá-li ze znění jinak, jde o prevenci primární.

1.1. Primární prevence ohrožení dítěte a rodiny

Cílem všech preventivních aktivit je tzv. „zdravá rodina“, schopná dostatečně pokrýt své potřeby a řešit případné problémy vlastními zdroji. Podpora zdravé rodiny je realizována v současnosti resortem MPSV. Jedná se o následující opatření: podpora inovativních služeb péče o dítě zejména předškolního věku v prostředí co nejvíce se blížícímu rodině, daňové výhody pro zaměstnavatele poskytující nebo zajišťující

svým zaměstnancům péči o děti, slevy na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, otcovské dávky.⁸ Aktivitu primární prevence nepřímo související s péčí o ohrožené dítě a rodinu jsou zajišťovány ve spolupráci s pracovníky systému práce s ohroženými dětmi a rodinami.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
2.4.	Zapojení pracovníků podílejících se na práci s ohroženými dětmi a rodinami do programů na podporu zdravé rodiny (podíl na vytváření příznivého prorodinného prostředí v regionu)	<u>MPSV, KÚ, OÚRP, AKČR, SMO, NNO</u>	I/2010
2.5.	Nastavení závazného mechanismu týmové spolupráce při vytváření preventivních programů (metodika), včetně sjednocení terminologie, metodologie a dotačních programů	<u>MPSV, MŠMT, MZ, MV, Úřad vlády, KÚ, OÚRP, SMO, NNO</u>	V/2010

1.2. Sekundární prevence ohrožení dítěte a rodiny

Pro efektivní pomoc dítěti a rodině je potřeba včas detekovat a vyhodnotit možné ohrožení. Povinnosti jednotlivých pracovníků systému práce s ohroženým dítětem a rodinou oznamovat, vzájemně sdílet a vyhodnocovat zjištěné ohrožení dítěte jsou rámcově upraveny zákonem, avšak z praxe vyplývá, že nejsou dostatečně naplňovány – proto je mimo jiné třeba nastavit jednotnou meziresortní metodickou úpravu. Z praxe lze odvodit, že čím dříve je ohrožení dítěte a rodiny identifikováno, tím širší je škála podpůrných opatření, kterou lze využít, a tím vyšší je pravděpodobnost úspěchu postupů podporujících fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, příp. kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen (sanace rodiny).

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO

⁸ Usnesení vlády České republiky č. 1451 ze dne 19. listopadu 2008

2.6.	I. etapa: Vytvoření a pilotní ověření diagnostiky zaměřené na identifikaci ohrožení v rámci jednotlivých resortů (určení identifikátorů ohrožení dítěte a rodiny)	<u>MPSV, MŠMT, MZ, MV, NNO</u>	V/2010
	II. etapa: Zpracování a pilotní ověření jednotné metodiky k vyhodnocení situace dítěte s důrazem na preventivní proces včasné identifikace potřeb dítěte a rodiny	<u>MPSV, MŠMT, MZ, MV, NNO</u>	XII/2010
2.7.	Vytvoření systému vzájemného vyznění a registru ohrožených dětí, případně analýza stávajících systémů, rozvoj stávajících systémů	<u>MV, MPSV, MŠMT, MZ, MSp, KÚ, OÚRP</u>	XII/2010
2.8.	Zpracování a pilotní ověření jednotné metodiky práce s ohroženou rodinou (všechny typy ohrožení), v návaznosti na síť služeb pro ohrožené děti a rodiny	<u>MPSV, MŠMT, MZ, MV, MSp, KÚ, NNO</u>	XII/2010
2.9.	Zpracování a pilotní ověření jednotné metodiky přípravy dítěte a rodiny na umístění dítěte mimo rodinu	<u>MPSV, MŠMT, MZ, MV, NNO</u>	V/2010

1.3. Terciární prevence ohrožení dítěte a rodiny

Úspěšnou socializací ohrožených dětí opouštějících náhradní péči před dosažením zletilosti a dětí připravujících se na osamostatnění (včetně dětí z ohrožených rodin) lze předejít případnému dalšímu rozvoji rizikového chování.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
2.10.	Zpracování a pilotní ověření metodiky k podpoře dětí a rodin při návratu dítěte z náhradní péče a při osamostatňování ohrožených dětí, včetně podpory sociálního bydlení	<u>MPSV, MŠMT, MV, MZ, KÚ, AKČR, SMO, NNO</u>	XII/2010
2.11.	Implementace metodiky do všech regionálních systémů péče o ohrožené děti a rodiny	<u>MPSV, MŠMT, MV, MZ, KÚ, OÚRP, AKČR, SMO, NNO</u>	V/2011

2. Náhradní rodinná péče

Zvýšením počtu náhradních rodin a jejich specializací lze dosáhnout snížení počtu dětí v ústavech všech typů a v ohrožených rodinách. Proto je nutné především zajistit odbornou podporu a doprovázení náhradním rodinám, optimalizovat výběr a přípravu náhradních rodičů a dětí umisťovaných do NRP, posilovat finanční zajištění náhradních rodin (včetně zrovnoprávnění sociálního zabezpečení náhradních rodičů) a měnit postoj široké veřejnosti k otázkám přijímání dětí do NRP. Je třeba nadále posilovat postavení náhradních rodin v ČR.

Pěstounská péče by měla být specializována s ohledem na individuální potřeby dětí. Specializace pěstounské péče spočívá v prohloubení přípravy a doprovázení pěstounů vzhledem k zaměření daného typu pěstounské péče. Jde především o rozvinutí současné pěstounské péče, bude se stavět na současných kapacitách – jak samotných pěstounů, tak sítě odborníků a služeb, kteří již v současné době s rodinami pracují.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
2.12.	Sjednocení obsahu příprav náhradních rodičů, nastavení mechanismu kontroly kvality příprav, zpracování a pilotní ověření metodiky příprav dětí na přechod do NRP	<u>MPSV</u> , KÚ, NNO	XII/2010
2.13.	Vytvoření systému celoživotního vzdělávání náhradních rodičů (propojení se systémem příprav a poradenských služeb, reflexe potřeb náhradních rodin, zvyšování jejich kompetencí)	<u>MPSV</u> , KÚ, NNO	V/2011
2.14.	Zpracování návrhu změn stávajícího/vytvoření nového systému evidence dětí a žadatelů pro NRP	<u>MPSV</u>	XII/2010
2.15.	Zpracování a pilotní ověření metodiky zprostředkování NRP ve vztahu k cizině (kritéria umisťování dětí do NRP v cizině, podmínky prvotního kontaktu dětí s náhradními rodiči, vytvoření metodiky zaměřené na zprostředkování českým žadatelům o osvojení dítěte ze zahraničí, doprovázení rodin, postadopční servis, atp.) včetně specifik jednotlivých států	<u>UMPOD</u> , MPSV, MZ, MSMT, MV, MZv, MSp	XII/2010

2.16.	Metodická úprava a její pilotní ověření zajištění kontaktu dítěte s biologickou rodinou (týmové posouzení situace dítěte a rodiny, vymezení formy kontaktu) včetně podpory dítěte a rodiny v průběhu kontaktů, podmínek kontaktů, atp.	<u>MPSV</u> , NNO, <u>MŠMT</u> , MZ	V/2010
-------	--	---	--------

3. Institucionální zajištění péče o ohrožené děti

Institucionální péče o ohrožené děti zahrnuje všechny typy pobytových zařízení pro ohrožené děti (kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do tří let, dětské domovy, dětské domovy se školou, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, domovy pro osoby se zdravotním postižením, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a obdobná zařízení). Cílem jejich transformace je rozšíření poskytovaných služeb směrem k poskytování komplexní, ucelené péče o dítě, podpora péče rodinného typu a podpora práce s rodinou dítěte umístěného v zařízení.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
2.17.	Zpracování a pilotní ověření metodiky práce s ohroženým dítětem v institucionální péči	<u>MPSV</u> , <u>MŠMT</u> , <u>MZ</u> , <u>MV</u> , NNO	XII/2010
2.18.	Zpracování a pilotní ověření metodiky kontaktu dítěte s rodinou, včetně metodiky zajištění hostitelské péče	<u>MPSV</u> , <u>MŠMT</u> , <u>MZ</u> , <u>MV</u> , <u>MSp</u> , NNO	XII/2010
2.19.	Pilotní transformace pobytových zařízení v multifunkční zařízení s ambulantní složkou a péčí rodinného typu	<u>MPSV</u> , <u>MŠMT</u> , <u>MZ</u> , <u>MV</u> , NNO	XII/2011

III. KVALITA PRÁCE S OHROŽENÝMI DĚTMI A RODINAMI

1. Standardy kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami

Standardy kvality práce s ohroženými dětmi vymezují základní kvalitativní a kvantitativní požadavky na práci s ohroženým dítětem a rodinou, jsou normou výkonu ochrany ohrožených dětí ve smyslu nastavení jasných požadavků na úroveň péče o ohrožené děti a rodiny. Standardy mají zásadně nadrezortní charakter, jsou závazné pro všechny pečující osoby a instituce, jsou měřitelné a jsou nástrojem kontroly kvality. Kvalita péče vychází z Úmluvy o právech dítěte a zájmu dítěte. Standardy upravují základní zásady práce s klientem a jeho rodinou, etický rozměr práce, typologie služeb a jejich síťování, požadavky na kvalifikaci pracovníků, řízení a financování práce s ohroženými dětmi.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
3.1.	Zpracování standardů kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami (pilotní ověření, včetně možného návrhu legislativních změn)	<u>MPSV</u> , MŠMT, MZ, MV, MSp, NNO	XII/2010
3.2.	Zpracování systému monitoringu a kontroly kvality (pilotní ověření, včetně možného návrhu legislativních změn)	<u>MPSV</u> , MŠMT, MZ, MV, MSp, NNO	XII/2011

2. Kvalita práce s ohroženým dítětem (případová práce)

Práce s ohroženým dítětem a rodinou by měla probíhat formou případové konference a měl by být zpracován individuální plán práce s dítětem. Tak je možné dosáhnout maximální kooperace všech subjektů (pracovníků pomáhajících organizací) ve prospěch dítěte a vyhodnocení maximálního objemu relevantních dat potřebných pro rozhodování o optimálním způsobu pomoci dítěti. Zároveň je nutné aktivně a citlivě zapojit do pomocného procesu dítě a rodinu.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
3.3.	Vymezení okruhu odborníků oprávněných vypracovat odborný posudek dítěte, zavedení mechanismu posilujícího objektivitu posudku, možnost odvolání k nezávislému odborníkovi,	<u>MSp</u> , MPSV, MŠMT, MZ, MF	XII/2010

	motivace zapojení a rozšíření počtu (oficiálně uznaných) znalců (finanční ohodnocení, atp.), vymezení rámce pravidel odborného posuzování (forma, obsah a výstupy posudku, požadavky a předpoklady na znalce)		
3.4.	Stanovení povinnosti využít případovou konferenci do standardů kvality, včetně vyvážení zátěže vzhledem k vlastní práci účastníků, metodické vymezení klíčových momentů	<u>MPSV, MŠMT, MV, MSp, MZ</u>	XII/2010
3.5.	Zpracování metodiky práce s individuálním plánem práce s dítětem (forma, obsah, názor dítěte, napojení na další plány práce s dítětem)	<u>MPSV, MŠMT, MZ, MV, MSp, NNO</u>	XII/2010

3. Kompetence pracovníka s ohroženými dětmi a rodinami

Kvalitu práce s ohroženými dětmi a rodinami je možné zvyšovat posilováním a sladováním kompetencí pracovníků působících v této oblasti. Vzhledem k tomu, že rezortní požadavky na vzdělání pracovníků jsou odlišné, ale klient (ohrožené dítě a rodina) je stejný, je třeba zajistit všem pracovníkům jednotné minimum vzdělání a dále je zapojit do systému celoživotního vzdělávání.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
3.6.	Vytvoření funkčního a dostupného systému supervize (vzhledem k potřebám praxe)	<u>MPSV, MŠMT, MZ, MV, NNO,</u>	XII/2010
3.7.	I. etapa: Vytvoření optimálního normativu počtu klientů připadajících na jednoho pracovníka – v podobě koeficientu umožňujícího optimalizaci počtu pracovníků ve vztahu k proměnám potřeb terénu II. etapa: optimalizace počtu pracovníků v rámci jednotných standardů (nastavení personálních požadavků, finanční zajištění, návrh legislativních změn)	<u>MPSV, MŠMT, MF, MV, MZ, KÚ, NNO</u> <u>MPSV, MŠMT, MF, MV, MZ, KÚ, NNO</u>	XII/2010 XII/2011
3.8.	Stanovení optimálního počtu pracovníků s ohroženými dětmi a rodinami ve vazbě na region vzhledem k více kritériím (normativ, sociodemografická situace, síť služeb, standardy kvality, typ profese, administrativní zátěž, atd.)	<u>MPSV, MŠMT, MZ, MV, NNO, KÚ, OÚRP, AKČR, SMO</u>	XII/2010

3.10.	Zpracování pozice pracovníka pro koordinaci do metodických materiálů resortů (návrh legislativních změn)	MPSV , MSp, MSMT, MV, MZ, KÚ	XII/2010
3.11.	Zpracování konceptu vzdělávání pracovníků působících v oblasti práce s ohroženými dětmi a rodinami	MPSV , MŠMT, MZ, MV	XII/2010

IV. ŘÍZENÍ SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI A RODINY

Řízení výkonu práce s ohroženými dětmi a rodinami probíhá v současnosti odlišně v rámci jednotlivých resortů, je zde kombinována role státní správy a samosprávy. Z hlediska klienta není tento způsob řízení optimální, neboť metodické vedení pracovníků je zajišťováno jinými subjekty než vedení personální – je tedy omezena jak vymahatelnost požadovaných postupů, tak i odborná záštita pracovníků. Základním cílem optimalizace řízení práce s ohroženými dětmi a rodinami je posílit ochranu práv klienta – možnost objektivního vyhodnocení situace, odvolání, dosažení nápravy. Z hlediska pracovníků je třeba zajistit jasné ukotvení jejich pozice a výkonu jejich práce - jednotné metodické vedení, jasné vymezení odpovědnosti za výkon ochrany dětí a kontroly výkonu.

Řízení výkonu práce s ohroženými dětmi a rodinami se musí vztahovat rovnocenně ke všem subjektům – státním i nestátním. Nestátní organizace budou vykonávat práci s ohroženými dětmi a rodinami podle standardů kvality práce, stejně jako státní instituce.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
4.1.	Optimalizace řízení systému ochrany ohrožených dětí ve všech regionech (pilotní ověření)	<u>MPSV</u> , AKČR, SMO, <u>KÚ</u> , <u>OÚRP</u>	XII/2011
4.2.	Vytvoření veřejně přístupné informační báze (webové stránky) zahrnující aktivity všech rezortů odpovědných za práci s ohroženým dítětem a rodinou (informa pro veřejnost, odborníky, úřady, NNO, atd., sdílení metodických a koncepčních materiálů, kontakty)	<u>MPSV</u> , <u>MŠMT</u> , <u>MZ</u> , <u>MV</u> , <u>MSp.</u> , <u>NNO</u>	XII/2011
4.3.	Zavedení akreditace NNO pro výkon SPO	<u>MPSV</u> , <u>KÚ</u> , <u>NNO</u>	XII/2011

V. FINANCOVÁNÍ SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI

Financování péče o ohrožené děti ve stávajícím systému

Financování práce s ohroženými dětmi a rodinami je roztrženo z důvodu rezortního dělení systému. Formy práce s ohroženými dětmi zajišťované jednotlivými rezorty jsou financovány podle odlišných kritérií. Financování není nijak navázáno na kvalitu a efektivitu poskytované péče. Neexistuje kompletní přehled financování ze všech úrovní veřejných rozpočtů (státní, krajské, obecní), není kompletní přehled o dalších finančních zdrojích adresovaných na danou problematiku (NNO, soukromé). Rozdělení řízení a financování péče o ohrožené děti a rodiny do působnosti tří ministerstev (MZ, MŠMT, MPSV) zvyšuje nákladnost systému. Pokusy o zjištění celkových nákladů z veřejných rozpočtů na tuto oblast jsou prozatím dílčí.

Porovnání jednotlivých druhů náhradní péče z hlediska jejich nákladů umožňuje hrubou orientaci v nákladovosti jednotlivých druhů péče o ohrožené děti. Z provedených analýz a porovnání vyplývá, že náhradní rodinná péče je významně levnější ve srovnání s péčí ústavní. Připočteme – li u náhradní rodinné péče náklady na služby, celkové náklady mohou dosáhnout srovnatelné výše s náklady na ústavní

péči, přičemž náhradní rodinná péče z hlediska kvalitativního stále převyšuje péči ústavní.

Doplníme-li tento ekonomický pohled o kritérium úspěšnosti výchovy ohrožených dětí v ústavní a náhradní rodinné péči, zároveň získáváme argumenty pro zásadní transformaci systému směrem k prevenci a náhradní rodinné péči v menších, klasické rodině se co nejvíce podobajících zařízeních a uskupeních, co nejvíce integrovaných do okolního sociálního prostředí.

Financování péče o ohrožené děti v transformovaném systému

Všechny činnosti vyplývající z plánovaných aktivit jsou součástí běžných agend jednotlivých resortů a budou hrazeny z jejich rozpočtů. Veškeré osobní, provozní a věcné náklady spojené s výkonem sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností jsou financovány samostatnou účelovou dotací pro obce s rozšířenou působností, která je poskytována Ministerstvem financí z kapitoly Všeobecná pokladní správa a jejíž výše je určována v závislosti na počtu pracovníků a průměrném počtu případů připadajících na jednoho pracovníka, zabezpečujícího agendu sociálně-právní ochrany dětí. Tato nároková dotace je ze státního rozpočtu poskytována na základě § 58 odst. 1 zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který stanoví, že veškeré náklady související s výkonem sociálně-právní ochrany dětí hradí stát. Další aktivity zajišťované Ministerstvem práce a sociálních věcí nad rámec jeho rozpočtu budou financovány ze zdrojů Evropského sociálního fondu a finančních prostředků na výzkum.

Systém financování práce s ohroženými dětmi a rodinami by měl být v budoucnu upraven na základě provedení komplexní analýzy. Předpokládaná kritéria (Finanční obnos potřebný k zajištění příslušné péče je vázán na individuální plán dítěte, případně rodiny. Rodina není vyjmuta z povinnosti péče o dítě -hradí příspěvky na péči o dítě, které nemůže dočasně či trvale vyrůstat v rodině⁹. Obce jsou zapojené do spolufinancování ústavní péče, a to podle trvalého bydliště dítěte, obec ekonomicky motivována k posílení prevence a podpory ohrožené rodiny. Obce se finančně podílí na podpoře dětí opouštějících náhradní péči, a to jak ústavní, tak i náhradní rodinné, se stejným motivačním prvkem k prevenci umisťování dětí mimo

⁹ Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině

původní rodinu – terciární prevence. Z prostředků státního rozpočtu je hrazena především primární a sekundární preventivní péče) budou upravena podle výsledků komplexní analýzy finančních toků na všech úrovních a ve všech relevantních resortech.

Posílením preventivních opatření v systému dojde následně k úsporám v oblasti řešení důsledků selhání rodiny, především v oblasti ústavní péče. Dále bude hledáno efektivnější využívání stávajícího objemu finančních prostředků v celém systému.

Dílčí změny financování budou navázány na všechny provedené změny v systému práce s ohroženými dětmi a rodinami, budou se týkat zejména následujících oblastí:

- Zpracování návrhu na finanční zainteresovanost komunity (obce dle trvalého bydliště dítěte) na úhradě pobytových služeb včetně změny legislativy
- Zrovnoprávnění sociálního zajištění pěstounů
- Optimalizace finančního ohodnocení pracovníků v systému péče o ohrožené děti
- Návrh na finanční podporu celoživotního vzdělávání a supervize pracovníků
- Změna systému financování pobytových služeb pro ohrožené děti ve vazbě na standardy kvality (bez ohledu na zřizovatele)
- Přesměrování finančních prostředků v systému péče o ohrožené děti směrem k preventivním aktivitám a rodinnému typu péče
- Změna dotačních programů financování NNO
- Navázání financování NNO na akreditaci a nákup služeb pro ohrožené děti a rodiny
- Analýza a změna materiální a finanční podpory pro děti odcházející z náhradní péče/rizikové rodiny – podíl obcí
- Optimalizace finančního zajištění preventivních programů (nastavení mechanismu financování)
- Nastavení modelu efektivního využívání prostředků EU – analýza současné úrovně čerpání, vytvoření systému podpory (pomoci) čerpání
- Sjednocení dotačních programů na prevenci.

	AKTIVITY	ZODPOVĚDNOST	TERMÍN DO
5.1.	Zpracování návrhu na optimální financování systému péče o ohrožené děti včetně návrhu	<u>MPSV, MŠMT,</u> <u>MZ, MV, KÚ,</u>	

	změny rozpočtových kapitol na státní i krajské úrovni s ohledem na kontrolu kvality	<u>SMO</u> , AKČR	X/2009 XII/2010 V/2011
	I. etapa: analýza		
	II. etapa: zpracování analýzy		
	III. etapa: zhodnocení výsledků analýzy (návrh legislativních změn)		